

УДК 159.9:351.741-057.87(477)

Наталія Володимирівна ГРЕСА,

*доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;*

 <https://orcid.org/0000-0002-0517-4822>;

Алла Андріївна ШИЛІНА,

*доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;*

 <https://orcid.org/0000-0001-7377-0776>

СПЕЦИФІКА КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ КУРСАНТІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Розглянуто основні психологічні особливості формування копінг-стратегій у професійній діяльності поліцейського. Представлено дані про особливості використання когнітивно – поведінкових стратегій подолання у поліцейських на різних етапах професійного становлення. З'ясовано необхідність розробки практикоорієнтованих програм, які забезпечують стресостійкість, працездатність, ефективність і розвиток особистості поліцейського в умовах професійної діяльності.

Професійна діяльність поліцейського є емоційно напруженим видом соціальної активності, оскільки їй притаманні надмірні психічні та фізичні навантаження. Правоохоронна діяльність належить до переліку професій з підвищеним ризиком і характеризується одним із найвищих рівнів екстремальності та професійного стресу. Саме функціонування такого соціального інституту, як поліція, визначає особливі вимоги до кожного співробітника. Завдання з протидії правопорушенням, підтримання соціального порядку й законності, гарантування безпеки громадян вимагають від правоохоронця високого фахового рівня незалежно від займаних посад і звань. Професійне становлення правоохоронця є складним і тривалим процесом, який передбачає не лише поступовий перехід від одного етапу до іншого, а й виникнення професійних криз як наслідку накопичення зовнішніх і внутрішніх суперечностей [4, с.181–182].

У сучасних дослідженнях проблема копінг-поведінки розглядається у таких аспектах: поведінка особистості у складних екстремальних ситуаціях (Л. В. Віноградова, О. В. Лібіна, І. Г. Малкіна-Пих), соціальні та особистісні детермінанти вибору копінг-стратегій (В. І. Голованевська, Л. І. Дементій, Т. Л. Крюкова), вплив особливостей професійної діяльності на поведінку особистості (Н. Ю. Волянчук, Т. А. Данилова, О. Н. Єжова, Л. М. Карамушка, Л. А. Колесніченко, К. І. Корнев, Г. В. Ложкін,

В. Л. Малигін, Н. В. Родіна). Серед українських дослідників цій проблематиці відведено місце у роботах Т.В. Зайчикової, С.Д. Максименко, С. В. Малазонія, О. Л. Марковець, Я. А. Плужник, З. А. Сивогракової, О. І. Склень, Д. М. Харченко, В. М. Чернобровкіної та інших [1, с. 29].

Процеси подолання людиною важких життєвих подій у психологічній науці прийнято позначати як адаптаційна поведінка або копінг поведінка. «Копінг» – це індивідуальний спосіб взаємодії з ситуацією відповідно до її власної логіки, цінності, вагомості в житті людини та її психологічних можливостей. Це когнітивні, емоційні та поведінкові спроби справлятися зі специфічними зовнішніми чи внутрішніми вимогами, які оцінюються як напруга або перевищують ресурси людини [2, с.96]

Ефективність службової діяльності поліцейського досягається не тільки професійними знаннями, вміннями та навичками, а й особливістю проявів копінг-поведінки. Питання психологічної адаптації працівників поліції до стресу посідають одне з провідних місць у царині юридичної психології, оскільки від ефективності їх вирішення безпосередньо залежить ефективність діяльності правоохоронців. Оцінювання та формування конструктивної копінг-поведінки належить до пріоритетних завдань психологічного супроводу правоохоронної діяльності [3, с. 131].

Мета дослідження – вивчити специфіку когнітивно – поведінкових стратегій подолання у поліцейських на різних етапах професійного становлення.

У дослідженні прийняли участь курсанти першого та третього курсів Харківського національного університету внутрішніх справ, а також працівники поліції (лейтенанти). Для вирішення поставлених в дослідженні завдань нами використовувалась методика діагностики когнітивно – поведінкових стратегій подолання (І. Г. Сізова, С. І. Філіпченкова).

Отримані результати дослідження свідчать, що курсантам першого курсу достовірно притаманні такі стратегії подолання як «Втеча з важкої ситуації» ($7,75 \pm 0,73$, $5,25 \pm 0,48$, $4,39 \pm 0,92$ при $p \leq 0,05$) та «Підвищення порівняння» ($12,00 \pm 0,71$, $10,03 \pm 0,74$, $9,20 \pm 0,79$, при $p \leq 0,05$), ніж курсантам третього курсу та лейтенантам. Це свідчить, що для курсантів першого курсу характерно відновлення позитивного ставлення до себе і збереження самооцінки за допомогою спогадів про свої успіхи в інших областях, ситуаціях та досягненнях, якими вони можуть пишатися. Також курсанти першого курсу схильні відмовлятися від підвищення по службі в межах навчання та привабливої пропозиції, мотивуючи це тим, що так вони уникають пов'язаних з цим ускладнень і проблем. Звичайно, в певних випадках така стратегія може бути виправданою і конструктивною, але в будь-якому випадку вона залишається пасивною, без прагнення щось зробити для свого благополуччя.

Для курсантів третього курсу притаманні такі копінг-стратегії як «Антиципаційне подолання» ($7,70 \pm 1,00$, $5,05 \pm 0,77$, $4,61 \pm 0,74$, при $p \leq 0,05$)

та «Заперечення» ($7,45 \pm 0,56$, $5,25 \pm 0,48$, $5,11 \pm 0,67$), ніж курсантам першого курсу та лейтенантам. Курсанти третього курсу використовують таку стратегію яка дозволяє психологічно підготуватися до можливих нелегких випробувань і заздалегідь намітити способи запобігання труднощів. Тобто курсанти третього курсу починають думати про ті негативні зміни в житті, які можуть статися з ними та уявляти свою поведінку в них. Також їм властива відмова визнавати, що сталася травмуюча подія, вони не переживають гострих негативних почуттів і поводяться так, як ніби нічого не сталося. Заперечення дозволяє переробляти трагічні ситуації «малими дозами», поступово асимілюючи їх смисловою сферою особистості. Після асиміляції події змінюється свідомість людини, її ставлення до світу, з'являється нова оцінка життя і власних можливостей, в свідомості збільшується простір особистого майбутнього. Це є адаптивним компонентом в даній стратегії, але в цілому це неконструктивна стратегія подолання.

В свою чергу молодим лейтенантам властиві такі когнітивно – поведінкові стратегії подолання, як «Когнітивна репетиція» ($12,00 \pm 2,22$, $8,90 \pm 0,62$, $9,35 \pm 0,83$, при $p \leq 0,05$) та «Корекція очікувань та надій» ($10,30 \pm 0,71$, $8,50 \pm 0,49$, $6,83 \pm 0,94$ при $p \leq 0,05$), ніж курсантам першого та третього курсів. Отримані результати свідчать, що прийнявши рішення про можливість позитивної зміни важкої ситуації, лейтенанти починають формувати її як проблему, визначати кінцеву і проміжні цілі, намічати план рішення, визначати способи досягнення мети, програють в думці свої дії і їх можливі наслідки. Після цього вони можуть спробувати практично вирішити важку ситуацію за наміченим планом. Іноді лейтенанти поліції можуть не використовувати практичні дії, а замінювати їх вербальними формами реагування. Але у випадку коли невдалі спроби приводять до того, що всі ресурси виявляються вичерпаними, спостерігається створення нової системи психічної регуляції, але проблема залишається невирішеною і поразка несе за собою зниження самооцінки та вимагає перегляду позитивного ставлення до себе.

Відносно інших складових когнітивно-поведінкових стратегій достовірних відмінностей не виявлено.

Таким чином, курсантам першого та третього курсу властиво використовувати конструктивні перетворюючі стратегії «Підвищення порівняння» та «Антиципаційне подолання» і неконструктивні емоційно – фокусовані «Втеча з важкої ситуації» та «Заперечення».

А у лейтенантів в свою чергу домінують конструктивні перетворюючі когнітивні стратегії «Когнітивна репетиція» «Корекція очікувань та надій».

Належна структура копінг-стратегій підвищує ефективність та продуктивність професійної діяльності як майбутніх поліцейських, так і

тих, хто вже приступив до роботи. Тому спрямованість підготовки поліцейських до самостійної результативної поведінки, прийняття правильного варіанту рішення, сприятиме підвищенню конструктивності та ефективності подолання в умовах проблемних стресових ситуацій з якими вони стикаються.

Список бібліографічних посилань

1. Байдик В. В. Особливості використання копінг-стратегій у працівників закладів освіти в умовах професійного стресу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2013. № 2 (31). С. 28–33.
2. Войцеховська О., Закалик Г. Сучасні напрями психологічних досліджень копінг-стратегій особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 2. С. 95–104.
3. Дідух М. М. Стан розвитку компонентів конструктивної копінг-поведінки у працівників органів внутрішніх справ. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 26. С. 129–143.
4. Лінник А. О. Кризи професійного становлення поліцейських. *Юридична психологія*. 2017. № 1. С. 181–189.

Отримано 28.02.2020

УДК 351.741(477):17.026.4

Ніна Володимирівна ГРИЩЕНКО,

*доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент*

ГІДНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛЬНОГО МОРАЛЬНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Досліджено інтегративний характер поняття «гідність», показано, що усвідомлення працівником поліції власної гідності є формою його моральної самосвідомості і самоконтролю, вимогливості до себе.

Апеляція до честі гідності людини стала не лише своєрідною ознакою сучасного публічного дискурсу, а й вагомим аргументом в оцінці професійної діяльності працівників поліції. Саме за допомогою цих понять найчастіше артикулюється суспільне визнання (чи невизнання) дій як окремого працівника поліції, так і поліцейських в цілому, фіксується відповідність правоохоронної системи України європейським стандартам.

На сьогодні історичне поняття гідності людини проблематизоване з різних сторін: філософської, культурологічної, лінгвістичної, соціологічної, психологічної, тощо. Можна згадати не одну сотню публікацій із зазначеної тематики, заснованих на ідеях Аристотеля, І. Канта,